

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ США

Горішна Надія Мирославівна
м.Тернопіль

В статті здійснена загальна характеристика сучасної системи вищої освіти США. Особлива увага звертається на трансформаційні процеси, які відбуваються в американській вищій школі впродовж останніх десятиріч. Підкреслюється, що американська система вищої освіти була істотно поліпшена в ході минулого століття. Дуже важливі зміни відбулися в системі професійної підготовки фахівців в кінці XX-го і початку XXI-го століття. Ці зміни забезпечили високу якість підготовки професійних фахівців в США і може бути використаний як приклад для всіх інших країн, включаючи Україну, яка має намір інтегруватися в світову освітню систему.

Ключові слова: вища освіта, трансформаційні процеси, США

Проблема реформування вітчизняної системи вищої освіти є надзвичайно актуальною на сьогоднішній день і досліджується багатьма вітчизняними вченими (І.Зязюн, В.Кремень, Н.Ничкало, Г.Терещук та ін.). На нашу думку, вона не може бути успішно вирішена без врахування зарубіжного досвіду. Цікавим в цьому плані вважаємо досвід США.

Сучасна система американської вищої освіти, на відміну від України, відзначається високим рівнем децентралізації. Федеральний уряд не має права визначати політику і навчальні програми для вищих навчальних закладів. Рішення по цих питаннях приймаються на рівні влади штату чи округу. Всі штати мають специфічні системи освіти. Роль федерального уряду в сфері освіти зводиться до загального керівництва без надмірного втручання. Федеральний уряд несе юридичну відповідальність із захисту права кожного громадянина отримати рівний доступ до державних навчальних закладів і можливість безкоштовного навчання. Розробку загальнонаціональної політики в сфері вищої освіти здійснює Міністерство освіти США (U.S.Department of Education). Воно інтегрує плани розвитку вищої освіти і економічного зростання. Паралельно з управлінськими структурами в деяких штатах функціонують координаційні ради. Керівництво вузами здійснюється Департаментами освіти штатів.

Вищі навчальні заклади США розрізняються за акредитаційним статусом (акредитовані та неакредитовані), формою власності (державні й приватні), рівнем навчання (дворічні і чотирирічні) та ін. Акредитовані й неакредитовані навчальні заклади суттєво вирізняються за своєю роллю в системі освіти. Вони можуть бути як державними, так і приватними, чотирирічними і дворічними. Частка державних вузів у загальній їх кількості є меншою, ніж недержавних.

Приватні вищі навчальні заклади поділяють на комерційні й некомерційні. Останні функціонують як неприбуткові організації, їх діяльність спрямована на досягнення соціального ефекту, тобто культурних, освітніх, наукових, благодійних та інших суспільно-корисних цілей. Комерційні навчальні заклади створюються з метою отримання прибутку.

В системі вищої освіти США можна виділити три основні типи навчальних закладів: університети, коледжі та спеціалізовані інститути.

Університети є ядром вищої школи США і представляють американську систему вищої освіти на міжнародному

ринку освітніх послуг. Університети забезпечують високий рівень професійної підготовки, оскільки в них сконцентрований потужний кадровий потенціал та значний обсяг наукових досліджень. Особливе місце у вищій школі США займають дослідницькі університети, оскільки основні наукові дослідження проводяться саме на базі цих закладів. Сучасні дослідницькі університети не обмежуються науковими дослідженнями, вони приділяють велику увагу впровадженню їх результатів у всі сфери життєдіяльності людей. Сьогодні дослідницькі університети виконують три основні функції: здійснюють професійну підготовку фахівців, проводять наукові дослідження і впроваджують їх результати у практику.

Найпоширенішим типом вищих навчальних закладів США є коледж. Американські коледжі пройшли довгий шлях розвитку, у результаті чого сформувалася освітня мережа, що включає найбільшу кількість цих ВНЗ. Сучасні коледжі забезпечують освіту різних рівнів – від середнього професійного до магістра та поділяються на три види: магістерські, старші (або чотирирічні) і молодші (або дворічні коледжі).

Крім університетів і коледжів у системі вищої освіти США функціонують спеціалізовані інститути, які, як правило, є неакредитованими навчальними закладами і відносяться до професійної освіти. Спеціалізовані інститути здійснюють професійну підготовку фахівців конкретної галузі, наприклад, бізнесу, юриспруденції, медицини та ін. До сучасних спеціалізованих інститутів належать такі школи: теологічні, медичні, інженерно-технологічні, бізнесу і менеджменту, мистецтв, музики і дизайну, юридичні, педагогічні, морські академії, військові інститути та ін. У спеціалізованих інститутах, в основному, відбувається навчання на рівні початкової і середньої професійної освіти.

Період з другої половина XX – початку XXI століття вважається особливо значимим у розвитку освіти в США, оскільки саме в цей час освіта стає одним з пріоритетних напрямків державної політики, відбуваються суттєві трансформаційні процеси. Для вдосконалення системи освіти в цілому і, зокрема вищої освіти, прийнято низку законодавчих актів і державних програм, які стосувалися нових видів фінансової допомоги, підготовки абітурієнтів до вступу у ВНЗ, дистанційної освіти, питань навчання етнічних меншин, гендерної рівності, академічної мобільності студентів. Особливо важливе значення мало посилення уваги держави до питання наближення вищої школи до ринку праці, зміцнення зв'язку вищої школи з промисловістю. Це стосується як професійної підготовки фахівців, так і діяльності дослідницьких університетів. Така тенденція, безперечно, є позитивною, водночас, має місце небезпека комерціалізації університетів.

В кінці XIX ст. американські вузи почали запроваджувати елективну систему формування навчальних програм. З цього часу вона неодноразово підлягала трансформації, проте й до сьогодні є елективно-детермінованою і називається системою керованої і контрольованої факультативності. Дана система дозволяє студентам самостійно обирати дисципліни для вивчення із переліку розроблених ВНЗ навчальних курсів. Всі курси поділяються на обов'язкові та факультативні, причому навчальний заклад самостійно обирає кількість обов'язкових курсів для отримання певно-

го ступеню, частина з яких повинна бути вивчена в повному обсязі. Співвідношення між обов'язковими і факультативними курсами може варіювати в залежності від традицій чи спрямування навчального закладу.

Зміст освіти включає в себе фундаментальні знання і спеціалізацію. Фундаментальні знання є основною складовою навчального плану першого ступеню університету чи академічного коледжу. Вони, як правило, забезпечуються до початку спеціалізації. Вивчення фундаментальних дисциплін базується на таких принципах: принцип «ядра», вибіркового і елективного. Принцип ядра передбачає вивчення основних предметів, які надають широкі фундаментальні знання. За принципом вибіркового студент самостійно складає свою індивідуальну програму і вибирає фундаментальні дисципліни. Принцип елективності вимагає вивчення певної кількості предметів із пропонуваного вузом, які є основними.

Елективні програми мають як переваги, так і недоліки. Перш за все, їх перевагою є гнучкість, оскільки вони складаються з певної кількості порівняно коротких курсів, які легко модернізувати. Постійне оновлення навчальних програм дозволяє навчати студентів на рівні останніх досягнень науки і техніки, слідувати вимогам ринку праці, а також враховувати світові тенденції розвитку вищої освіти. Достойнством елективних програм є також міждисциплінарний підхід у засвоєнні знань і проведенні досліджень. Основними недоліками цієї системи є слабка теоретична підготовка, фрагментарність отриманих студентами знань, надмірне слідування вимогам місцевого ринку праці. Навчальні предмети у ВНЗ США постійно модернізуються і вдосконалюються, а це не дозволяє зберегти в достатньо коротких курсах певний теоретичний обсяг. У результаті фундаментальні знання втрачають свою значимість і актуальність. Водночас, швидке оновлення знань, інтеграція навчальних дисциплін та виникнення нових, створених на стику суміжних наукових галузей принципово змінили вимоги до сучасних фахівців. Головне завдання вищої освіти раніше полягало у підготовці фахівців, які вільно володіють основами дисципліни. Здатність генерувати нові ідеї, використовуючи різні знання, стає важливішим, ніж набір певних знань. В результаті в навчальних програмах зменшився обсяг теоретичних знань, збільшилася кількість інформації про останні досягнення науки і техніки, їх практичне застосування.

Елективна система навчальних програм визначає особливості організації навчального процесу, основою якого є кредитна система. Її суть полягає в оцінці часу, витраченого студентом на вивчення курсу і базується на модульній концепції навчальної дисципліни, що передбачає розподіл

змісту навчання на структурні елементи (модулі). Курсом вважається не тільки набір лекцій і семінарів, а також і лабораторні заняття, самостійні дослідження, стажування, виконання домашніх завдань, реалізація індивідуальних і групових проектів та ін. Таким чином, основний акцент у понятті «курс» робиться на різноманітних видах «академічного досвіду».

Трансформаційні процеси в системі вищої освіти зумовили інтенсивний розвиток інноваційних форм і методів навчання, зокрема лекції-дискусії, узагальнюючі лекції, попереджувальна самостійна робота, «аудиторні дослідження», відеометоди. Збільшується частка практичних занять, лабораторних робіт, застосовуються пізнавальні ігри, моделювання ситуацій, спрямовані на особистісно-орієнтоване навчання. Студент все більше сприймається не як слухач, а як активний учасник процесу пізнання.

В кінці XX століття актуалізується проблема доступності освіти. В США виникають нетрадиційні ВНЗ формальної освіти, що дозволяють навчатися без відриву або з частковим відривом від виробництва. Більшість «нетрадиційних» студентів зараховуються до коледжів з правом самостійного складання розкладу, включаючи не тільки навчання за системою «неповного навчального дня», але й заняття у вихідні дні та під час канікул. Найбільш поширеними структурами нетрадиційного типу є «університет без стін», «коопероване навчання», дистанційне навчання, екстернат та ін. Частина з них дає рівень вузівської, а інша – післядипломної освіти чи підвищення кваліфікації.

Упродовж останніх десятиліть відбуваються певні зміни у фінансуванні вищої школи США, яке є одним з найбільших у світі і має два джерела – приватний капітал і державний бюджет. Спочатку вища освіта отримувала фінансові засоби в основному від приватного капіталу, а державне фінансування було незначним. Тільки в другій половині минулого століття обсяги державного фінансування стали перевищувати приватні. Незважаючи на те, що останнім часом державне фінансування вищої освіти трохи скоротилося, сьогодні спостерігається стабільна тенденція балансування між державними і ринковими пріоритетами. Фінансування вищої освіти США здійснюється за трьома основними напрямками: наукові дослідження, інституційна допомога і допомога студентам [1].

Трансформаційні процеси, які мали місце в системі вищої освіти США в останні десятиліття, забезпечили певні якісні зрушення у вищій освіті і можуть бути прикладом для інших країн. Проте підвищення якості освіти залишається пріоритетним завданням американської вищої школи і сьогодні.

Література та джерела

1. Whalen E.L. Responsibility center budgeting: An approach to decentralized management for institutions of higher education / E.L.Whalen. – Bloomington and Indianapolis: Indiana, University Press, 1991. – 224 p.

В статті здійснено загальну характеристику системи вищої освіти США. Особливу увагу приділено трансформаційним процесам, що відбуваються в системі вищої освіти в останні десятиліття. Підкреслюється, що американська система вищої освіти була суттєво покращена в ході минулого століття. Дуже важливі зміни відбулися в системі професійної підготовки фахівців в кінці XX-го і на початку XXI-го століття. Ці зміни забезпечили високу якість підготовки фахівців в США і можуть бути використані як приклад для всіх інших країн, включаючи Україну, яка має намір інтегруватися в світову освітню систему.

Ключові слова: вища освіта, трансформаційні процеси, США.

In this article the main aspects of the modern system of American higher education are considered. Special attention is paid to the analysis of the structure of American higher education system (universities, colleges, special institutions). Educational programs and curricula are discussed as well as the questions of decentralisation, financial support of American higher school

and the possibilities to be well educated for all categories of population. It is underlined that the American system of higher education has been essentially improved in the course of last century. Very important changes took place in the system of professional training of specialists at the end of XX-th and the beginning of XXI-st century. These changes provided the high quality of professional specialists' training in the USA and may be used as an example for all other countries including Ukraine which has intention to integrate with the world educational system.

Key words: higher education, transformation, the USA.